

Zitierhinweis

Bolom-Kotari, Sixtus: Rezension über: Jiří Chalupa, Dějiny Španělska, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017, in: Český časopis historický, 2020, 4, S. 1130-1132, <https://recensio-stag.lorax.syslab.com/r/914de9848a81462c92f6f955a00b8e49>

český časopis historický

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a-63a UrhG) zulässig.

RECENZE

Jiří CHALUPA

Dějiny Španělska

Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2017, 748 s., ISBN 978-80-7422-525-3.

Španělsko je v mnoha směrech paradoxní a fascinující zemí. Reconquista, zápas nejen s islámem o ovládnutí a sjednocení Pyrenejského poloostrova, završený symbolicky k počátku nového věku roku 1492, se v ozvěnách stále vrací v separatismu španělských regionů. Z koloniálního impéria, vládnoucího mořím světa 16. a 17. století, se Španělské království postupně propadalo na politickou, společenskou i hospodářskou periferii. Do jaké míry je na této trajektorii bodem obratu konec Frankovy diktatury a následný „návrát do Evropy“, ukáže teprve budoucnost. Španělsko má stále potenciál vstupovat do „velkých dějin“ přesahujících jeho prostor a odkrývat, jak zápasy za ideály narážejí na pragmatickou realitu fungování mezinárodních vztahů. Ve 20. století to ukázala španělská občanská válka,¹ na začátku století následujícího pak vyhocení otázky nezávislosti regionu Katalánsko.² Koloniální historie učinila ze španělského kulturního a jazykového dědictví globální jev, nejsilněji v Latinské Americe, částečně také na dalších kontinentech.

V českém prostředí existuje – vzhledem ke geografické vzdálenosti až překvapivě bohatá – tradice česko-španělských vztahů. Přehledná monografie na toto téma, po níž už před půlstoletím hlasitě volal doyen českých historiků Josef Polišenský, ovšem stále chybí. Téma vzájemných vazeb je pro recenzovanou publikaci klíčové, a to nejen samostatnou kapitolou *Stručný nástin česko-španělských vztahů* (s. 620–638), nýbrž laděním celé knihy. Autor se již v úvodu hlásí k tezi, že každá současnost si vytváří svoji vlastní minulost. Protože „je pro další vývoj interpretace dějin mnohdy důležitější než dějiny samy, považují za nezbytné ukázat, nakolik jsou dějiny vlastně ‚vyráběny‘ pozdějšími vykladači, jejichž konstrukty, nezřídka vysoce manipulativní, často mívají daleko větší vliv a setrvačnost než víceméně suché konstatování, co se zrovna odehrálo“ (s. 8). „Jinými – poctivými – slovy řečeno, obsahem této knihy ve skutečnosti nejsou ani samotné dějiny Španělska, jako spíše subjektivní pohled jednoho českého hispanisty s dvacetiletou praxí na ně“ (s. 10).

1 K tomuto tématu a interakci s českým prostředím srov. nejnověji: Zdenko MARŠÁLEK – Emil VORÁČEK a kol., *Interbrigadisté, Československo a španělská občanská válka. Neznámé kapitoly z historie československé účasti v občanské válce ve Španělsku 1936–1939*, Praha 2018.

2 Srovnej: *Nezávislé Katalánsko? EU, Spojené státy i Česko se postavily za vládu v Madridu*, <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2286727-nezavisle-katalansko-eu-spojene-staty-i-cesko-se-postavily-za-vladu-v-madridu> (22. 8. 2020); *Katalánsko vyostřilo spory mezi Vlámý a Valony v Belgii*, <https://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/clanek/katalansko-vyostřilo-spory-mezí-vlasy-a-valony-v-belgii-40050097> (22. 8. 2020).

Chalupova zkušenost se Španělskem je úctyhodně širokospektrální. Svou disertační práci o pádu frankistického režimu připravoval na univerzitě v Salamance. Dějinám této země věnoval řadu dalších publikací, studií, článků, je však také hlavním autorem Španělsko-českého a česko-španělského slovníku.³ Toto ukotvení přidává jeho Dějinám Španělska působivou novou kvalitu oproti konzervativně laděným španělským dějinám, jež vyšly ve stejné řadě Nakladatelství Lidové noviny o téměř dvacet let dříve (doplněné vydání roku 2007). Jednalo se ovšem z velké části o překlad díla pro španělské publikum ze šedesátých let 20. století.⁴ Už vzájemné srovnání struktury obou knih naznačuje dynamický posun směrem k interpretační otevřenosti a nadhledu, kde se (poučená) „nešpanělskost“ českého autora aktuálních dějin stává předností. Jiří Chalupa například připojil podkapitulu o geografických a klimatických podmínkách a jejich vlivu na dějiny země, samostatná kapitola patří „Germánskému intermezzu“ – Vizigótům, včetně vlivu germánských termínů na dnešní španělštinu (zvl. s. 65). Starší kniha od španělských autorů si v případě Vizigótů vystačila s daleko stručnější zmínkou v rámci pozdní Římské říše zjednodušeně charakterizované celkovým úpadkem. Za zmínku stojí i kvalitativní posun v dodatcích na konci knihy, vybranou literaturu připojenou k překladové publikaci nyní vystřídala strukturovaná bibliografie knih o španělských dějinách.

Co se týká periodizace španělských dějin, drží se autor zavedeného pojetí, opřené o civilizační celky (římská Hispánie, Al-Andalus), vládu panovnických dynastií (Habsburkové, Bourboni), významné politicko-sociální periody (druhá republika, občanská válka). V rámci tradičního rozdělení ale upozorňuje na fenomény a procesy, které se mu vymykají. Nabízí přitom britké komentáře a variace pohledů na tu kterou věc s vědomím, že řada dnešních čtenářů, uvyklých ověřování informací z několika běžně si protičecících zdrojů, by klasicky pojaté vyprávění o jedné jediné verzi historie již právem považovala za nedostatečné.

Jak autor pracuje s jednotlivými tématy? Podívejme se na trojici příkladů. Složitost reconquisty dokládá postava El Cida, válečníka z 11. století, který střídavě bojoval s muslimy i křesťany. V pozdějších interpretacích se ovšem proměnil v legendárního hrdinu boje za křesťanskou víru a zakladatele španělské identity. „Tehdejší španělské dějiny nelze pochopit, zůstaneme-li v zajetí tradiční legendistické historiografie vyprávějící manichejské příběhy o věčném boji mezi křížem a půlměsícem. Křesťanští bojovníci v muslimských službách ve skutečnosti nebojovali jenom proti jiným muslimským taifám, ale mnohdy také proti křesťanským královstvím na severu. Tradiční příběh o bílé a černé, tak milý mnohým historikům 19. století, ale třeba také Frankovi a jeho nejrůznějším kulturním posluhovačům, tady nekompromisně naráží na realitu“ (s. 86n.).

Pojmem, který děsil dokonce i české osvícence 18. století, byla španělská inkvizice. Po dlouhých přípravách zahájila tzv. moderní inkvizice – vybudovaná po vzoru středověkých inkvizičních tribunálů – svoji činnost v Seville roku 1480. Vysloužila si

3 Jiří CHALUPA, *Španělsko-český, česko-španělský slovník. Diccionario español-checo, checo-español*, Praha 2008.

4 Antonio Ubieto ARTETA a kol., *Dějiny Španělska*, Praha 1995.

označení „první příklad totalitární organizace v moderních dějinách“ (s. 174). Inkviziční aparát, původně sloužící k odhalování falešných konvertitů mezi muslimy a židy, vedených rostoucí náboženskou nesnášenlivostí k přijetí katolické víry, přežil hluboko do 19. století. „Inkvizice ale rovněž kontinuálně rozšiřovala svůj akční rádius [...], posléze se začala věnovat dohledu nad myšlením a chováním všech obyvatel Španělska bez rozdílu. [...] V 18. století se inkviziční tribunály transformovaly do podoby jakési politické policie a stíhaly vše potenciálně bezbožné a tudíž nebezpečné, co přicházelo z vnějšího světa“ (s. 175).

Posledním příkladem budiž Francisco Franco a historikova práce s postavou španělského diktátora 20. století. „Je příznačné, že ani jednou za 37 let *Caudillovy* vlády nezasedla do ministerského křesla žena. Frankovo Španělsko bylo machistickou zemí, kde o všem důležitém rozhodovali muži, a na tom se během dvou generací diktatury nic nezmění“ (s. 496). Frankovu éru autor charakterizuje jako speciální mix fašismu a katolictví. „Modré košile a fašistický pozdrav zdviženou paží, vojenské přehlídky, pochodňové pochody, pompézní vzpomínkové akce na počest padlých spolubojovníků; a na druhé straně záplava církevních aktivit, procesí, poutí, polní mše, žehnání uniformám i zbraním. Jako by se vracelo středověké Španělsko, kde symbióza mezi bojovníky *reconquisty* a církví byla takřka dokonalá“ (s. 497). Dopady masivní diskreditace katolické církve nezmizely dodnes, po více než čtyřiceti letech od návratu k demokracii.

Máme-li hovořit o případných nedostacích knihy, jsou zpravidla spojeny s pevně daným formátem několikasetstránkových dějin států, kde se očekávají „velká vyprávění“ politických dějin a válečných konfliktů. Subtilnější záležitosti typu kultura, umění či každodenní život různých společenských vrstev zůstávají v této konkurenci a úzce vymezeném prostoru maximálně „nadstavbou“, snad s výjimkou období, v nichž patří dochované umělecké či řemeslné artefakty ke klíčovým historickým pramenům a/nebo kdy kultura s uměním představovaly významné nástroje politiky a moci. Jak se s určeným zadáním vyrovnal autor? V případě španělské kultury 20. století mj. vysvětlení: „O světoznámých výtvarnících typu Pabla Picassa, Salvadora Dalího či Joana Miróa vyprávět nebudeme, protože okomentovat je velestručným slovníkovým heslem by bylo urážlivé a na detailnější komentář bohužel nemáme prostor. Upozorníme jenom na fakt, že právě tihle tři velikáni světového umění naprosto přesvědčivě dokázali svým životem i dílem, jak falešná byla Frankova slova o tom, že typický Španěl je konformistický ultrakonzervativec a ultratradicionalista, který se bojí světa, nových myšlenek a experimentů s neznámým“ (s. 551).

Jiří Chalupa se Dějinami Španělska vyrovnal s obtížným tradičním formátem historické syntézy s poučeným nadhledem. Napsal je s vědomím, že v postmoderních časech sotva obstojí pouhé pozitivistické výčty dat, událostí a postav. Výsledkem je čtivá kniha, která prozrazuje mnohé o Španělsku, leccos o východiscích naší doby, z nichž se díváme do minulosti, i o nás samotných.

Sixtus Bolom-Kotari